

PAPER DETAILS

TITLE: Peygamberler ve Mülk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme

AUTHORS: İdris Sami SÜMER

PAGES: 141-164

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3087764>

Peygamberler ve Mülk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*

An Examination of the Relationship
Between Prophets and Property

İdris Sami Sümer**

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Arařtırma Makalesi/Article Type: Research Article

<https://doi.org/10.56288/siyer.1284069>

Geliř Tarihi: 16 Nisan 2023/Date Received: 16 April 2023

Kabul Tarihi: 19 Haziran 2023/Date Accepted: 19 June 2023

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (İdris Sami Sümer)

* Bu makale yazarın doktora tezinden hareketle üretilmiřtir.

** Öğr. Gör. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kırâat İlmi Anabilim Dalı, sami.sumer@ahievran.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9409-564x
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

Öz

Mülk ve Allah'ın mülke hükümlerliği meselesi, Kur'an-ı Kerim'in merkezî konularından birisidir. Kur'an-ı Kerim'de, mülkün mutlak sahibinin Allah olduğu hakikatinin sık sık hatırlatılması, insan-mülk ilişkisinin doğru yapılandırılmasına dönük uyarı ve nasihatlerdir. Bu bağlamda, insanlık tarihinin farklı dönemlerinden aktarılan kıssalarda, mülk edinme ve mülke hükümler olma arzusu çerçevesinde gelişen mücadele, kavga, zulüm ve helak süreçlerine de önemli oranda yer verilmiştir. Nübüvvet silsilesinin son halkası olan Hz. Peygamber'e (sas) milâdî 610 yılında indirilmeye başlanan Kur'an-ı Kerim'in ilk inen sûrelerinde de mülk konusu, zenginlik, bağı, tuğyân, zayıf ve kimsesizleri ezme, insanın aşırı mal sevgisi, hırs, mal çokluğuyla övünme ve ekonomik rekabet üzerinden sıklıkla gündeme getirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "mülk" kavramı, iki esas noktada yoğunlaşmıştır. Bunlardan birincisi, "Mülkün Allah'a ait olduğu" hakikattir ki Allah'ın evrene ve içindekilere sahipliğini ve mülke mutlak hükümlerliğini ifade eder. İkincisi ise insanların mülke sahip olmaları, mülk edinme yöntemleri ve ondan istifade etme davranışlarının olumlu ve olumsuz örnekleridir. Bu çalışmada, Kur'an'da kendilerine mülk verildiği haber verilen peygamberlerin mülk ile kurdukları doğru ve örnek ilişkiler inceleme konusu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Peygamber, Mülk, Melekût

Abstract

Property and the question of Allah's sovereignty over the property are central subjects of the Qur'an. Frequent reminders in the Qur'an of the fact that Allah is the absolute owner of property can be seen as warnings and advice for the correct structuring of the human-property relationship. In this context, it has given a significant place to struggle, conflict, persecution, and the journey of destruction around owning and desiring to rule the property in the parables transferred from different periods of human history. In the first descending periods of the Qur'an, which was revealed to the Prophet who is the last ring in prophethood chain in 610 AD, the subject of property was raised from the very first surahs over wealth, the crime of rebellion, oppressing the weak and orphans, excessive love of goods, ambition, boasting about the abundance of goods and economic gains. In the Qur'an, the concept of property is concentrated on two main aspects. The first one is the fact that "the property belongs to Allah", which expresses Allah's ownership of the universe and all within it, and his absolute sovereignty over property. The second one is about humanity possessing property, ways to acquire it, and positive/negative behaviours related to its utilization. This article examines, the proper and exemplary relationships established by the prophets, who were informed of their ownership of property in the Qur'an.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Prophet, Property, Malakut

Giriş

Kur'an-ı Kerim'de kıssaları anlatılan peygamberler, hayatlarının bütün yönleri ile örnek şahsiyetler olarak sunulmuştur. Bu çalışmada onların mülk ile ilişkilerinin örnek yönleri incelenecektir. Zira dünya mülküne karşı nasıl davranılması gerektiğine dair en doğru davranışlar peygamberlerden sadır olmuştur. Onların mülk ile ilişkileri tüm insanlara örnek olacak derslerle doludur.

Kur'an-ı Kerim'in verilerine göre bütün peygamberlerin hayatı, doğal insanî hayatın şartlarında geçmiş, onlar da diğer insanların yaşamış olduğu hayat şartlarıyla karşılaşmışlardır.^[1] İçlerinden kimisi dünya mülkünü ve servetini yönetmiş^[2] kimisi ise sosyal ve ekonomik yönden oldukça zor şartlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir.^[3]

Peygamberlerin hayat şartlarının farklı olması, toplumun her kesimine model olması yönünden oldukça önemlidir. Mesela Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân hükümdarlık, Hz. Yûsuf vezirlik yapmıştır. Özellikle Hz. Dâvûd, Hz. Süleymân ve Hz. Yûsuf'un hükümdar ve vezir olarak devlet mülkünü yönetmeleri hasebiyle onların kıssalarında yönetim ve servet mülkünü elinde bulunduranlar için çok özel ve önemli dersler vardır.^[4] Biz bu çalışmamızda kendilerine mülk ve yönetim gücü verilen peygamberlerin hayatlarını ve mülke yaklaşımlarını inceleme konusu yaptık. Konuya girmeden önce Kur'an'da mülk kavramının ve türevlerinin lügat ve terim anlamlarını incelemek istiyoruz.

1. Kur'an-ı Kerim'de Mülk Kavramı

Mülk kelimesi Kur'an-ı Kerim'de otuz iki yerde Allah'a nispet edilmiştir.^[5] Kelime, bazı yerlerde sâlih kimselere^[6] bazen de şâkî ve bedbaht kimselere izafe edilmiştir.^[7] Kur'an-ı Kerim'in kendi üslubu içerisinde Allah'a izafe edildiğinde gerçek anlamda, Allah'tan başkalarına izafe edildiğinde ise mülke ebedi sahip olmaya kıyasla mecaz anlamda kullanılmıştır.

1.1. Sözlük Anlamı

Mülk kelimesi sözlükte، مَلِكٌ، “me-le-ke”, “yem-li-ku” fiilinin masdarı olup; “sahip olmak, güç yetirmek, yönetmek, hâkimiyet kurmak, galip olmak,

[1] el-Furkân 25/7.

[2] Sâd 38/35.

[3] Hûd 11/91.

[4] Yûsuf, 12/111.

[5] Muhammed Fuâd Abdülbâkî, “mlk”, *el-Mu'cemü'l-müfehres* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1996).

[6] en-Nisâ 4/54; Yûsuf 12/101; el-Bakara 2/251; el-Bakara 2/102

[7] el-Bakara 2/258; ez-Zuhruf 43/51.

elde etmek, kontrolü altında tutmak ve üzerinde tasarrufta bulunmak” gibi anlamlara gelmektedir.^[8] Kelime, sahip olunan şey üzerinde mutlak hâkimiyet ve tasarruf yetkisini anlatan bir anlama sahip olup, bir şeyde mutlak kudret anlamını da ihtiva etmektedir.^[9] Bundan dolayı kadın hamuru yoğurduğu zaman “أَمْلَكْتُ الْمَرْأَةَ الْعَجَنَةَ” (kadın hamuru yoğurdu) denir. Kadın hamuru her hale dönüştürebildiği ve hamurun oluşumuna mutlak manada güç yetirebildiği için “أَمْلَكُ” “emleke” fiili kullanılmıştır.^[10]

Kelimenin kök anlamındaki “üzerinde tasarruf etme” manası; bir başkasının karışmasına izin vermeksizin, tek başına eşyanın üzerinde mutlak tasarruf hakkı ve gücü anlamını da ihtiva eder. Bu manada kullanımın sadece Allah için olduğu açıktır. Ayrıca mâlikin, mülkündeki tasarrufunu iyi ve güzel yaptığı anlamı da kelimenin kök anlamında mevcuttur. “مَلَكٌ” “Me-le-ke” fiilinden türeyen mülk kelimesinin “مِلْكٌ” “milk” ve “مَلِكٌ” “melk” gibi diğer masdarları, sahip olunan şey veya sahip olan kimse ile ilgili farklı anlamlara gelmektedir. Aynı kök “افعال” kalıbına nakledildiğinde, bir kimseyi bir şeyin sahibi yapmak veya atamak anlamında “إِمْلَأكُ” (imlâk) olarak kullanılmıştır. “تَفْعُلُ” (tefe‘ul) kipinde ise cebr veya kahr yoluyla bir şeye sahip olmak anlamında “تَمَلَّكُ” (temellük), “تَفْعِيلُ” (tef‘îl) kalıbında ise birini mülk sahibi kılmak “تَمْلِيكُ” (temlîk) anlamlarına gelmektedir.^[11] “عَنْ” “an” harf-i ceriyle kullanıldığı zaman ise “kendine hâkim olmayı” ifade eder.^[12] “مَلَكٌ” “Me-le-ke” kökünün “öz (hulasa)” anlamı da vardır. Kelime bir şeyin özü kastedilerek “مِلَأكُ الْأَمْرِ” şeklinde de kullanılır. Bu kullanımdan yola çıkılarak “الْقَلْبُ مِلَأكُ الْجَسَدِ” “Kalb vücudun özüdür.” denmiştir. Muhtemelen bu anlam, bir şeyin “özüyle kâim” olmasından kaynaklanmaktadır ki “mülk” kelimesinin anlamlarından birisi de “مِلَأكُ الْأَمْرِ” “kendisine dayanan şey” demektir.^[13]

Kelimenin yönetim olgusuyla ilişkisi sahip olmak anlamından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple Araplar, evlendikleri kadının yönetimini eline aldıklarını kastederek, “tezevvücü/evlenmeyi”, “مَلَكْتُ الْمَرْأَةَ” ifadesiyle “kadına sahip oldum” anlamında kullanmışlardır.^[14] Bu manadan yola çıkarak Arapça’da “كَادَ الْعُرُوسُ مَلِكًا” “Nerdeyse damat kral oldu” deyişi meşhur olmuştur.^[15]

[8] Mahmud b. Ömer b. Ahmed Zemahşerî, “mlk”, *Esâsu'l-belâğa*, thk. Muhammed Bâsil Uyûn es-Sevd (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998).

[9] Ebu'l-Hasan Ahmed İbn Fâris, “mlk”, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa* (Dâru'l-Fikr, 1979).

[10] İbn Fâris, “mlk”, *Mu'cem*.

[11] Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, “mlk”, *Lisânu'l-'Arab* (Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.).

[12] İsmail b. Hammâd Cevherî, “mlk”, *es-Sihâh: tâcu'l-lüga ve sıhâhu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr (Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1987).

[13] Râğıb Isfehânî, “mlk”, *el-Mufredât fi ġarîbi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l- Ma'rife, 2001).

[14] Isfehânî, “mlk”, *el-Mufredât*.

[15] Isfehânî, “mlk”, *el-Mufredât*.

Araplar, kervanda diğer develere rehberlik yapan “kılavuz deveye” de “مَلِكٌ” yani “develerin meliki” demişlerdir. Bu anlam “melik” kelimesinin ilk, evvel ve öncü anlamına da geldiğini göstermektedir.

1.2. Terim Anlamı

Mülk, mutasarrıfın hükmen zapt-u rabt altına aldığı şey olarak tarif edilmiştir.^[16] Bu tarif, mülkün her cinsini ihtiva eden bir tanımlamadır. Çünkü tarifte, öznenin yetkisi ve şeyleri hükmü altına alması durumu belirtilmiştir. Allah için düşünüldüğünde mikrodan makroya bütün varlığı içine alan hükmetme ve mutlak sahip olma anlamı söz konusudur. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de, her şeyin sahibinin Allah olduğu “yerlerin, göklerin ve içindekilerin mülkü O’na aittir” ifadesiyle bildirilmiştir. *لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ* “Göklerin ve yerin, arzın ve içlerindeki bütün varlığın egemenliği Allah’ındır. Allah, her şey üzerine güç yetirendir.”^[17]

“Mülk” kavramı, nispet edildiği kimse ya da şeye göre özünde aynı olmakla beraber kapsam ve yeterlilik noktasında farklı anlamlar taşır. Mesela mülk kelimesi, bireye, kamu kurumuna, devlete veya Allah’a izafe edildiğinde özünde sahip olunan şey anlamına gelmekle beraber, mahiyet olarak sahip olan öznenin konumuna göre farklı anlamlara gelir. Bu bağlamda mülk, Allah’a nispet edildiğinde hakiki anlamda, Allah’tan başkalarına nispet edildiğinde mecazen kullanılmıştır. Bundan yola çıkılarak mülk kavramı insanlar için kullanıldığında eşya üzerindeki sınırlı tasarruf, Allah için kullanıldığında varlığa mutlak hâkimiyet ve yönetim olarak tanımlanmıştır.^[18]

Kur’ân-ı Kerîm’de mülkün bu her iki tanımsal anlamı da mevcut olmakla beraber “mülkiyet/milkiyet” kavramı yer almamıştır. Kur’ân, her iki tarifi işaret ettiği gerçeği sadece “mülk ve melekût” kavramları ile ifade etmiştir. Mesela hükümdarların sahip olduğu hükümrancılık yetkisi için “mülkiyet/milkiyet” kavramı değil “mülk” kavramı kullanılmıştır.^[19] Biz bu çalışmada mülk kavramının büyük servet ve yönetim anlamını esas alarak kendilerine mülk verildiği bildirilen peygamberlerin mülk ile ilişkilerini ve mülke bakış açılarını inceleme konusu yapacağız.

[16] Muhammed Amîm el-Ihsan Bereketî, *et-Ta’rifâtü’l-fikhiyye* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2003), 216.

[17] el-Mâide 5/17, 120.

[18] Vecdi Akyüz, *Kur’ân’da Siyasi Kavramlar* (İstanbul, 1998), 31,32.

[19] el-Bakara 2/258.

2. Hz. Âdem ve Mülk

İslam inancına göre ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'dir.^[20] Kur'ân'da müteaddit yerlerde "Ey Âdemoğulları" nidası kullanılarak,^[21] insanlığın ilk atasının Âdem ve eşi olduğuna işaret edilmiştir.

Hız. Âdem bilinen anlamda mülk ve hükümlanlık sahibi bir peygamber olmasa da mülk imtihanından geçen ilk insan olması hasebiyle insan-mülk ilişkisinin en önemli tecrübesine sahip kişidir denilebilir. Zira Hız. Âdem'in kıssasının anlatıldığı yerlerde sadece onun yaratılış süreci zikredilmemiş aksine mülk ile tanışması, hatası ve tövbesi ile nesline örnek gösterilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde zikredilen Âdem ve eşinin kıssası, esasen ilk insanın tabiat ve fıtratının sonraki nesillere, kendilerini tanımlarına dönük önemli işaretler olarak gösterilmiştir. Bakara,^[22] A'râf ve Tâhâ sûrelerinde ayrıntıları verilen kıssaya göre, Yüce Allah, Âdem ve eşini yaratmış^[23] sonra onları cennette yerleştirmiş ve cennette dilediği her şeyden yiyip içmelerini fakat sadece bir ağaca yaklaşmamalarını emretmiştir.^[24]

Tâhâ sûresinde şeytanın ifadesiyle "شَجَرَةُ الْخُلْدِ" "şeceratu'l-huld" olarak zikredilen bu ağaç, şeytan tarafından "ebedilik ağacı ve sonu olmayan mülk" vesvesesi ile Hız. Âdem ve eşine kasten yanlış tanıtılmıştır. فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْئَلُ "Derken şeytan onun aklını karıştırıp «Ey Âdem! dedi, sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?»^[25] Bu âyette haber verildiği üzere şeytan tarafından sonu olmayan mülke giden bir vesile olarak gösterilen bu ağaç, A'râf sûresinde yine şeytan tarafından "ebediliğin önündeki" engel olarak tanıtılıp Hız. Âdem ve eşi aldatılmıştır.^[26] Tüm bu ifadelerle bakıldığı zaman şeytanın insan fıtratındaki "ebedilik arzusunu" kullanarak "sonsuz mülke" ulaşma hevesi ile ilk insanı ve eşini hataya sürüklediği ve onların düşüncelerinde yanlış bir mülk algısı oluşturduğu görülmektedir.

Hız. Âdem ve eşi üzerinden anlatılan insanın hayata başlaması ve tabiatla (mülkle) ilişkisi incelendiğinde ortaya önemli sonuçlar çıkmaktadır. Kıssada bir erkek, bir kadın, bir ağaç ve şeytan olarak dört unsur vardır. Bu unsurlardan ikisi aldanan ve kendilerine zulmeden, Âdem ve eşi,^[27] diğeri Âdem ve eşine

[20] el-Bakara 2/30.

[21] el-A'râf 7/26, 27, 31, 35; el-İsrâ 17/70.

[22] Bk. el-Bakara 2/30-38.

[23] el-A'râf 7/19.

[24] Tâhâ 20/120.

[25] Tâhâ 20/120

[26] el-A'râf 7/19.

[27] el-A'râf 7/23.

samimi görünerek yaklaşip onları kandıran şeytan^[28] ve aldatma/aldanmanın konusu olan “ebedilik ağacı ve sonsuz mülk” arzusudur. Âdem ve Havvâ’nın şahsında anlatılan bu kıssa, “insan tabiatının” kodlarını deşifre eden bir kıssadır denilebilir. Seyyid Kutub (öl. 1966), bu hususla ilgili şöyle demiştir. “Şeytan, insanın gizli isteklerini harekete geçirmiştir. Gerçekte insan ölmeyip sonsuza kadar kalmayı, ya da sonsuz bir varlık gibi uzun ömürlü olmayı ister.^[29] Yine kendisinin belirli kısa bir ömürle sınırlı olmayan bir mülkünün olmasını arzular.”^[30]

Şeytan, Hz. Âdem ve eşi Havvâ’ya yakınlaşıp, fitratlarındaki ebedilik arzusunun kullanarak ve sonsuz mülke ulaşma yalanı ile yasak ağaca yaklaşmama emrini çiğnetmiştir. Şeytan onlara yalan söyleyerek Allah’ın kendilerine yasakladığı ağacın sonsuzluk ağacı olduğunu, ondan yedikleri takdirde “iki melek” veya “iki melik” olacaklarını söylemiştir.^[31] A’râf sûresi yirminci âyetteki “مَلَكَيْنِ” kelimesi, “lam’ın”, fethasıyla “iki melek” anlamına gelmektedir. Kelimedeki “lam” “ل” harfinin kesreyle harekelenmesi durumunda ise “iki melik” anlamı çıkmaktadır. Taberî, (öl. 310/923) Yahya b. Ebî Kesîr’in kelimedeki “lam” harfini “kesre” ile kıraat ettiğini aktarmıştır.^[32] İbn Abbâs’tan gelen bir rivayete göre O, Tâhâ sûresinin yüz yirminci âyetindeki فَوَسَّسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى “mülk” kelimesinden yola çıkarak, “مَلَكَيْنِ” kelimesindeki “lam” harfini “kesre” ile kıraat etmeyi tercih edip “مَلَكَيْنِ” şeklinde okumuştur. İki kıraat arasında şöyle bir fark vardır. Âsım kıraatinde tercih edilen “me-le-key-ni” okuyuşu, “iki melek” anlamına gelmektedir. “me-li-key-ni” şeklindeki okuyuşta ise anlam “iki melik/kral veya sahip” olmaktadır. Fakat bu kıraat şaz kıraat olarak kabul edilmiştir.^[33] Seyyid Kutub, “me-li-key-ni” kıraatinin Tâhâ sûresi yüz yirminci âyetle desteklendiğini belirterek şöyle demiştir. “Bu okuyuş şekli her ne kadar yaygın değilse de diğer âyetlerle daha çok uyum göstermektedir. Ayrıca şeytan tuzaklarının, insanın köklü isteklerine olan yönelişini daha fazla belirtmektedir.”^[34]

Mevdûdî (öl. 1979), Hz. Âdem ve eşinin yaşadığı bu tecrübeyi şöyle açıklamıştır. “İnsan daima bulunduğu durumdan daha yükseklerini isteme veya ölümsüzlüğü elde etme gibi bir duyguya sahiptir. Bundan dolayı şeytan çoğu kez melekleştirme veya ölümsüzleştirme teklifleriyle yaklaşarak Hz. Âdem

[28] el-A’râf 7/22.

[29] Seyyid Kutub, *Fî-Zılâlî’l-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’ş-Şurûk, ts.), 269.

[30] Kutub, *Fî-Zılâl*, 269.

[31] el-A’râf 7/20.

[32] Muhammed b. Cerir Taberî b. Yezîd el-Bağdâdî, *Câmiu’l-beyân an te’vîli âyi’l-Kur’ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî (Dâru Hicrî li’t-Tibâa ve’n-Neşr ve’t-Tevzî’ ve’l-İlan, 2001), 12/349.

[33] Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed Semerkandî, *Bahru’l-Ulûm*, (y.y., ts.), 507.

[34] Kutub, *Fî-Zılâl*, 4/415.

ve Havvâ'yı kandırmayı başarabilmiştir. Günümüzde de insanı, önce daha yüksek bir mevki, daha iyi bir konum aldatmacalarıyla aklını çelmekte daha sonra da onu çürümeye ve bozulmaya götürecektir yola sevk etmektedir.”^[35]

3. Âl-i İbrâhîm ve Mülk

Kur'ân-ı Kerîm'de mülk olarak sadece servet ve devlet kastedilmemiştir. Kur'ân, servet ve devlete mülk dediği gibi “nübüvveti” de mülk olarak tanımlamıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Âl-i İbrâhîm'e “büyük mülk” verildiği haber verilmiştir. *أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا* “Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar? Oysa İbrâhîm soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir büyük nimet bahsettik.”^[36]

Bu âyette ifade edilen “büyük mülkten” kastın ne olduğuna dair yorumculardan kısmen farklı görüşler gelmekle birlikte birçok müfessir, büyük mülkü “nübüvvet” görevi olarak yorumlamıştır. Bu âyette zikredilen “kitap”, “hikmet” ve “büyük mülk”, Âl-i İbrâhîm'e verilen mülk nimetini icmâlen ifade etmektedir. Onlara verilen bu nimetlerin bu âyette hatırlatılması, Hz. Peygamber (sas) döneminde yaşayan ve hasetlerinden dolayı onun risâletine karşı çıkan ve sürekli düşmanlık üreten Ehl-i Kitab'a bir uyarı ve nasihat olarak yorumlanmıştır. Bu âyetin siyâk ve sibâkında, özellikle Medîne'deki Yahudilerin Hz. Peygamber'in risâletine karşı takındıkları olumsuz tavırlar ile ilgili âyetler vardır. Nisâ Sûresi elli birinci âyette, kendilerine kitap verilen kimselerin hasetlerinden dolayı Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı müşriklere destek verdikleri belirtilmektedir. “Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtila (tanrılara) iman ediyorlar, sonra da kâfirler için: «Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır» diyorlar!”^[37] Taberî, bu âyetin sebebi nüzulü olarak İbn Abbâs ve İkrime'den gelen bir rivayeti aktarmıştır. Bu rivayete göre “Medîne'deki Yahudilerin ileri gelen bilginlerinden Ka'b b. Eşref, Mekke'ye vardığında Mekke müşrikleri Ka'b b. Eşref'e, “Sen bizim de Yahudilerin de büyüğün. Bizim içimizden çıkan ve peygamberlik iddia eden Muhammed mi doğru yolda yoksa biz mi? Aramızda hüküm ver.” demişlerdir. Ka'b b. Eşref, önemli bir Yahudi din bilgini olup risâlet görevi hakkında da derin bilgi sahibi olmasına rağmen sırf Hz. Peygamber'e karşı beslediği haset ve kinden dolayı Mekke müşriklerine, “Siz doğru yoldasınız.” demiş ve Mekke müşriklerinin bâtilı savunma cüretlerini artırmıştır.”^[38]

[35] Ebû'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayani ve diğerleri (İstanbul: İnsan Yay., 1991), 2/221.

[36] en-Nisâ 4/54.

[37] en-Nisâ 4/51.

[38] Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/467-471.

Âl-i İbrâhîm'e verildiği söylenen “مُلْكًا عَظِيمًا” “büyük mülk” ifadesi hakkında ilk dönem yorumcuları farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Mücâhid (öl. 103/721) ve Süddî (öl. 127/745) bunun nübüvvet olduğunu açıklarken, bazı yorumcular Hz. İbrâhîm'in soyundan gelen melik/Kral peygamberler Dâvûd ve Süleymân olduğunu söylemişlerdir.^[39] Hemmâm b. Hâris (öl. 63/682) gibi bazı müfessirler ise “büyük mülkü”, “Hz. İbrâhîm'in melekler ve (manevî) ordular tarafından desteklenmesi” olarak değerlendirmişlerdir.^[40] Taberî, İbn Abbâs'ın görüşüne uygun olarak “büyük mülkün”, Hz. Süleymân'a verilen mülk olduğunu belirtmiştir.^[41] İmam Mâtürîdî (öl. 333/944), büyük mülkün Hz. İbrâhîm'i destekleyen melekler ve ordular veya Süleymân b. Dâvûd'un mülkü olduğu görüşlerini aktarmıştır.^[42] Zemahşerî (öl. 538/1144) Keşşâf'ta, İbn Abbâs'ın “büyük mülkü”, Hz. Dâvûd, Süleymân ve Yûsuf'a verilen mülk (devlet) olduğu görüşünü aktarmıştır.^[43] Bu farklı yorumlarda dikkat çeken husus, Âl-i İbrahim'e verilen mülkün nübüvvet çerçevesinde oluşmasıdır.

4. Hz. Yûsuf ve Mülk

Kur'ân-ı Kerîm'de ismi geçen ve kıssası “ahsenü'l-kasas”^[44] “en güzel kıssa” olarak isimlendirilen Hz. Yûsuf'un hayatında, her insan için büyük dersler vardır.^[45] Özellikle kuyudan saraya giden bir tecrübe olması ve mülkü idare etmekle görevlendirilmesiyle Hz. Yûsuf, “mülk, iktidar ve nübüvvet” bağlamında çok önemli bir şahsiyet ve idarecidir.

Hz. Yûsuf'a mülk verildiği Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça beyan edilmiştir.^[46] Yûsuf sûresi elli altıncı âyette zikredilen *وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ* “Biz Yûsuf için yeryüzünde (Mısır ülkesinde) böylece imkân (Mısır'ın ekonomisini idare etme şartları) hazırladık.”^[47] âyetindeki (مَكَّنَّا) ifadesi “mülk verdik” anlamına gelir şeklinde yorumlanmıştır.^[48]

Hz. Yûsuf'un “devlet mülküyle” tanışması kralın rüyasını doğru yorumlaması ile başlamıştır, denilebilir. Kral, Hz. Yûsuf'un rüya tabirini benimsemiş

[39] Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/481.

[40] Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/482.

[41] Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 8/482.

[42] Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmud es-Semerkandî Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, thk. Bekir Topaloğlu (İstanbul: Dâru'l-Mizân, 2007), 3/209.

[43] Mahmud b. Ömer b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmîdî't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fî vücihi't-te'vîl*, thk. Muhammed Bâsil Uyûn es-Sevd, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, ts.), 1/522.

[44] Celal Kırca, “Ahsenu'l-Kasas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ts.), 2/178.

[45] Yûsuf 12/7.

[46] Yûsuf 12/101.

[47] Yûsuf 12/56.

[48] Fahreddin Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1999), 18/ 474.

ve onu hapisten çıkartarak huzuruna çağırtmıştır. Hz. Yûsuf bir mülkûn (devletin) idare edilmesinde olmazsa olmaz şartlardan olan “sadakat ve emanete riayet” olgusunun önemini göstermek için kendisine atılan iftiradan temizlenme ve gerçeğin ortaya çıkarılması şartıyla Kralın davetine icabet etmiştir.^[49]

Kral, Hz. Yûsuf’un haklı talebini dikkate almış ve ona iftira eden kadınları toplayarak işin aslını araştırmış, kadınlar Yûsuf’un temiz ve emin bir kimse olduğunu itiraf edince^[50] Kral, Hz. Yûsuf’taki doğruluk, sabır,^[51] metanet ve iffetten dolayı^[52] onu hemen kendisinin yakın çevresine almıştır. Hz. Yûsuf, hapisten çıkıp kralla görüştüktan sonra kral, ona yönetim katında önemli bir mevki vermiştir.^[53] وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِينٌ “Kral dedi ki: Onu bana getirin, onu kendime özel danışman edineyim. Onunla konuşunca: Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin, dedi.”^[54] Bu âyetle geçen ve krala ait olan اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي “Onu kendime tahsis edeyim.” ifadesi bazı müfessirler tarafından, kralın Hz. Yûsuf’un engin bilgisine ve yüksek ahlâkına hayranlık duyması ve bundan dolayı onu en yakınına alması şeklinde yorumlanmıştır.^[55] Ayrıca bazı tarihi kaynaklarda sadece Mısır melikinin değil etrafındaki yakın kimselerin ve yüksek bürokratların da aynen melik gibi Hz. Yûsuf’un yüksek ahlâkına ve bilgisine hayranlık duyduğu belirtilmiştir.^[56]

Hz. Yûsuf’un mülkûn yönetimine gelişinin bu âyetlerde zikredilmesi, günümüz tabiriyle “iktidara giden her yol mübahtır” düşüncesinin yanlışlığına da dikkat çekmek içindir denilebilir. Çünkü Kur’ân hem hükümlerlik mülküne giden yolun hem de mülkûn yönetiminin ahlâkî ilkeler üzerinden olması gerektiğini bu âyetler üzerinden önemli bir mesaj olarak kendi üslubunca vermektedir. Fahreddîn er-Râzî (öl. 606/1210), bu âyetin yorumunda, Hz. Yûsuf’ta bulunan her bir ahlâkî güzelliğin tek başına bile çok üstün olduğunu oysa Hz. Yûsuf’un bu üstün ahlâkın tamamını karakterinde topladığını söylemiştir.^[57]

[49] Yûsuf 12/50.

[50] Yûsuf 12/51.

[51] Râzî, *Mefâtîh*, 18/471.

[52] Yûsuf 12/33.

[53] Ömer Faruk Harman, “Yûsuf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 44/1-5.

[54] Yûsuf 12/54.

[55] Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 16/471.

[56] Mevdûdî, *Tefhîm*, 472.

[57] Râzî, *Mefâtîh*, 18/472.

Bu âyetin işaret ettiği gerçeklerden birisi de Hz. Yûsuf'u yüksek bir makama getiren dönemin Mısır melikinin güzel ahlâk ve karakteridir. Bu melik, Hz. Yûsuf'taki yüksek karakter ve güzel ahlâkı onaylamakla ve üstün ahlâk sahibi şahsı neredeyse kendine eş değer^[58] yönetim katına çıkarmakla kendi karakterinin ve ahlâkının da yüksekliğini ortaya koymuştur. Çünkü hükümlanlık makamındaki kimseler en yakınlarına kendi karakter, seciye ve mizaçlarına uygun kimseleri getirirler. Nitekim Râzî bu hassas noktaya dikkat çekerek Mısır melikinin bu davranışını “halisane” olarak değerlendirmiştir.^[59]

Kral Hz. Yûsuf'u en yakınına aldıktan sonra Yûsuf peygamber kraldan Mısır'ın hazinelerinin başına görevlendirilmesini istemiş ve kendisinin bu konuda hem yetkin hem de emaneti koruma hususunda emin olduğunu söylemiştir.^[60] Mevdûdî, Hz. Yûsuf'un Mısır melikinden talep ettiği خَزَائِنِ الْأَرْضِ “hazinelere sorumluluk” görevinin normal bir müsteşarlık, danışmanlık veya hazine bakanlığı görevi olmadığını, aksine onun Mısır yönetiminde tek yetkili kıldığını, Mısır melikinin; “Ben yalnız tahtta senden daha önde olacağım” diyerek tüm yetkiyi Hz. Yûsuf'a devrettiğini söylemiştir.^[61]

Hz. Yûsuf'un melikten görev istemesi, bazı dönemlerde Müslüman toplumlar ve devlet yönetimlerinde suistimal konusu edilmiştir. Bu sebeple bu husus üzerinde kısaca durmak istiyoruz. Kişilerin Hz. Yûsuf'un bu uygulamasından yola çıkarak yönetimlerden görev istemesi İslam alimleri tarafından tartışılmıştır. Zemahşerî, Hz. Yûsuf'un kendisini “emanet ve liyakatle” tanıtarak görev istediğini, zaten mülkü yönetenlerin de atadıkları kimselerde bu vasıfların olmasını arzuladıklarını” söylemiştir.^[62] Zemahşerî ayrıca, Hz. Yûsuf'un görev isteme amacının “Allah'ın hükümlerini gerçekleştirmek, hakkın ikamesi ve adâletin yayılması amaçlı olduğunu, kendisinden başka birisinin bunları gerçekleştiremeyeceğini bildiğini ve peygamberlerin de kullara gönderilme gayesinin bu olduğunu” belirtmiştir. Yoksa Hz. Yûsuf, dünya malına kavuşma ve yönetme arzusundan dolayı bu talepte bulunmamıştır.^[63]

Fahreddin er-Râzî, Hz. Peygamber'in (sas), Abdurrahman b. Semüre'ye bir peygamber tavsiyesi olarak لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ (Emirlik görevi isteme) demesine rağmen neden Hz. Yûsuf'un emirlik görevi istediğini şöyle açıklamıştır. “Yûsuf peygamber, Allah tarafından gönderilen bir peygamber idi. Her

[58] Mevdûdî, *Tefhîm*, 472.

[59] Râzî, *Mefâtîh*, 18/471.

[60] Yûsuf 12/55.

[61] Mevdûdî, *Tefhîm*, 2/472.

[62] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/482.

[63] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/482.

peygamberin gücü yettiğinde halkın maslahatına uygun işler yapması ve onların zararına sebep olacak şeylerde önlem alması ve halkı koruması görevidir. Yûsuf peygamber, halkın ileride uğrayacağı büyük zararı vahiy yoluyla öğrendiği için ve Allah'tan halkı bu zarardan koruması yönünde emir alması sebebiyle görev talebinde bulunmuştur.”^[64] Râzî, bu hususta şunu da ilave eder. “İnsanlara faydalı olunması ve zararın engellenmesi söz konusu ise bunu yapabilecek kimselerin mevcut yönetimlerden görev talep etmesi aklın da kabul ettiği bir güzellik ve gerekliliktir.”^[65]

Hız. Yûsuf'un kendi meziyetlerini tanıttıktan sonra yola çıkılarak, kişinin kendisini tanımayanlara (doğru olmak kaydıyla) meziyetlerini anlatmasını caiz görülmüştür.^[66] Fakat kişilerin kendilerinde olmayan meziyetleri yalan söyleyerek ve hile yaparak varmış gibi göstermesi ise caiz görülmemiştir. Görev isteme hususunda şunun da dikkate alınması gerekir. Yûsuf kıssası, diğer kıssaların aksine Kur'an'da kronolojik anlatılan tek kıssadır. Hız. Yûsuf'un melikten görev istemeden çok daha önceleri ilim ve irfan sahibi olduğunu gösteren deliller vardır. Yûsuf sûresi yirmi ikinci âyette Hız. Yûsuf'a ergenlik çağına girince ilim ve hikmet verildiği bildirilmektedir. “(Yûsuf) ergenlik çağına erişince, ona (isabetle) hükmetme (yeteneği) ve ilim verdik. İşte güzel davranışları biz böyle mükâfatlandırırız.”^[67] Bu âyet Hız. Yûsuf'un genç yaşında ilim ve hikmetle donatıldığını haber vermektedir. Taberî, Mücâhid'den nakille Hız. Yûsuf'a nübüvvetten önce hikmet ve ilim verildiği gerçeğine dikkat çekmiştir.^[68] Dolayısıyla Hız. Yûsuf kendisine verilen bu ilim ve hikmete istinaden görev istemiştir. Onun bu davranışı ancak nitelikli insanlara örnek olur. Talep ettiği görevin niteliklerini taşımayan kimselerin Hız. Yûsuf'un bu davranışını haksız ve yersiz görev taleplerine delil getirmeleri hem Hız. Yûsuf'a hem de Kur'an'a atılmış bir iftira olur. Ayrıca talep ettiği göreve şartları uymadığı halde bu konuda talepkâr olan hatta ısrar eden ve belki yöneticileri kandırmak için araya araçlar koyan kimselerin sadece kendi çıkarlarını düşünen bencil kimseler olduğu herkes tarafından malumdur. Yetkilendirme yapan idarecilerin bu tür kimseleri iyi araştırması ve doğru karar vermesi Allah'ın onların üzerine yüklediği bir görevdir. Çünkü Allah emanetleri ehline vermeyi sorumlulara emretmiştir.^[69]

[64] Râzî, *Mefâtih*, 18/473.

[65] Râzî, *Mefâtih*, 18/473.

[66] Mahmud b. Hamza b. Nasr Ebu'l Kasım Burhanettin Kirmânî, *Ğarâibu't-tefsîr ve acâibu't-te'vil* (Cidde: Dâru'l-Kıbleti li's-Segâfet'il-İslamiyye, ts.), 1/542.

[67] Yûsuf 12/22.

[68] Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, 23.

[69] en-Nisâ 4/58.

Bir yönüyle mülke nasıl sahip olunur ve sahip olunduktan sonra nasıl yönetilir sorularına cevap veren Yûsuf kıssası, bu bakış açısıyla iki kısma ayrılabilir. Birinci bölüm bir yöneticinin mülke ve devlete ulaşma ahlâkını öğretir. Hz. Yûsuf iktidara güzel ahlâk ve bilgiyle yükselmiştir. İktidara giden yolda her şey mubahtır günahına düşmemiştir. İkinci bölüm ise mülke hâkim olan kimsenin onu nasıl yöneteceğini gösterir. Hz. Yûsuf hem mülke ulaşma hem de mülkü idare etmede örnek bir yol yöntem göstermiştir.

Hz. Yûsuf'a Mısır ülkesinde mülk ve devlet gücü verildikten sonra,^[70] Mısır'ın yönetimi bir peygamberin idaresi altında yürümeye başlamıştır. Kıssanın anlatımına göre kıtlık zamanları çevre ülkeleri etkilemeye başlayınca Hz. Yûsuf'un kardeşleri Mısır'a erzak almak için gelmişler ve Hz. Yûsuf ile farkına varmadan konuşmuşlardır.^[71] Onları tanıyan Hz. Yûsuf, kardeşlerinin talebini karşılamıştır.^[72] Bu davranış, idarecinin kin gütmemesi gerektiğine bir işarettir. İkincisi, kardeşleri Mısır ülkesinden olmamasına rağmen herkese verdiğini vermiş, ayrımcılık yapmayarak hem Mısır halkının hem de Mısır vatandaşı olmayan kimselerin hukukunu gözetmiştir. Bu da idarecinin adil olmasına işarettir. Adâlet ve merhametle Mısır'ı yöneten Hz. Yûsuf, anne ve babasının Mısır'a gelmesiyle onları karşılamış ve onları tahtının üstüne oturtarak^[73] büyüklere saygı ve tevazu ahlâkının en yüce örneğini sergilemiş ve geldiği yeri unutmadığını göstermiştir. O'nun bu davranışı yöneticiler için ahde vefa ve tevazu dersidir.

Hz. Yûsuf kendisini, Mısır ülkesinin mutlak meliki olarak görmemiş ve idarecilere verilen mülk nimetinin Allah'ın nimeti ve takdiri olduğunu ifade etmiştir. O'nun bu tavrı, mülkün mutlak sahibinin ve gerçek melikin Allah olduğuna, insanların ise geçici bir süreliğine mülkten bazı şeyler elde ederek makam ve mevkileri işgal ettiğine ve işgal ettikleri mevkileri insanlara hizmet için kullanmalarına yönelik büyük bir derstir.

5. Hz. Dâvûd ve Mülk

Kur'ân-ı Kerîm'de kendileriyle bağlantılı olarak mülkün en yoğun işlendiği kıssalar Hz. Dâvûd ve oğlu Hz. Süleymân peygamberin mülklerinin anlatıldığı kıssalardır denilebilir. Kur'ân'da hem Hz. Dâvûd'a hem de oğlu Süleymân peygambere büyük mülk verildiği belirtilmiştir.

[70] Yûsuf 12/56.

[71] Yûsuf 12/58.

[72] Yûsuf 12/59.

[73] Yûsuf 12/100.

“Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerde Hz. Dâvûd’un çeşitli özellikleri belirtilmekle beraber gerek soy kütüğü gerekse hayat hikâyesiyle ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Bu konuda diğer İslâmî kaynaklarda yer alan bilgiler de İsrâiliyat türünden olup Ahd-i Atîk’teki mâlûmatla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.”^[74] “İbranicede “en çok sevilen kişi, göz bebeği” anlamına gelen bu ismin Kitâb-ı Mukaddes’te Dâvid veya Dâvîd şeklinde geçtiği ve sadece Hz. Dâvûd’a ad olarak verildiği görülmektedir.”^[75] Taberî, *Tarih*’inde, bu ismin “temiz kalpli” anlamına geldiğini söylemiştir.^[76]

Hz. Dâvûd’un ismi Kur’ân-ı Kerîm’de toplam on altı yerde geçer^[77] ve kendisinin bazı özelliklerinden bahsedilir. Kendisine Zebûr isimli kitabın verildiği,^[78] kahramanlığı,^[79] dağların ve kuşların kendisinin zikrine iştirak ettiği,^[80] demiri işlediği,^[81] şükreden,^[82] sabreden,^[83] rûkû eden ve daima Allah’a yönelen,^[84] kendisine yeryüzünde hilafet görevi verilen ve adâletle hükmeden^[85] bir peygamber ve melik olarak tanıtılır.

Hz. Dâvûd’a, Câlût’u öldürdükten sonra mülk ve hikmet verildiği ve Allah’ın dilediği bazı şeyleri ona öğrettiği Kur’ân-ı Kerîm’de haber verilmiştir.^[86] Taberî, Dâvûd peygambere verilen mülkün, Tâlût’un ölümüyle Dâvûd’a geçen mülk olduğunu, hikmetin ise, Şemûn peygamberin ölümüyle kendisine geçen nübüvvet görevi olduğunu belirtmiştir.^[87] “Kelbî ve Dahhâk’tan gelen bir rivayette, Hz. Dâvûd’un Tâlût’un ölümünden sonra yedi sene hükümdarlık yaptığını ve o dönemlerde hiç kimsenin emri altında bir araya gelemeyen İsrailoğulları’nın onun yönetimi altında toplandığı rivayet edilmiştir.”^[88] Beğavî (öl. 516/1122), Allah Teâlâ’nın ilk defa hem nübüvvet hem

[74] Ömer Faruk Harman, “Dâvûd”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1994, 9/21-24.

[75] Harman, “Dâvûd”, 21-24.

[76] Muhammed b. Cerir e-Taberî, b. Yezîd el-Bağdâdî, *Târîhu’l-Taberî (Târîhu’r-rusul-i ve’l-muluk* (Beyrut, Dâru’t-Turâs), 1/476.

[77] Abdalbâkî, “Dâvûd”, *el-Mu’cem*.

[78] en-Nisâ 4/163; el-İsrâ 17/55.

[79] el-Bakara 2/251.

[80] el-Enbiyâ 21/79; Sebe’, 34/10.

[81] Sebe’ 34/10.

[82] Sebe’ 34/13.

[83] Sâd 38/17.

[84] Sâd 38/17.

[85] Sâd 38/26.

[86] el-Bakara 2/251.

[87] Taberî, *Câmiu’l-Beyan*, 5/372.

[88] Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ûd Beğavî, *Meâlîmu’t-tenzîl fî tefsîri’l-Kur’ân*, thk. Abdurrezzâk el-Mehdi (Beyrut: Dâr’u l-Hyâi’t-Turâsî’l-Arabî, 1999), 1/340.

de hükümdarlık görevini Hz. Dâvûd'a verdiğini ve bunun önceden kimseye nasip olmadığını bildirmiştir.^[89]

Hız. Peygamber'in (sas) risâletinin ilk yıllarında, kendisine teselli ve ona düşmanlık yapanlara uyarı için indirilen Sâd sûresinde,^[90] Hız. Dâvûd'un sabrettiği gibi sabretmesi gerektiği bildirilir ve Dâvûd peygamberin olaylara karşı metaneti ve Allah'a yönelmesi örnek gösterilir.^[91] Hız. Peygamber'e (sas), Hız. Dâvûd gibi sabırlı olmasını tavsiye eden âyetin devamında, Dâvûd peygamberin mülkünün güçlendirildiği ifade edilmiştir. *وَشَدَدْنَا مُلْكُهُ وَأَتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَضَّلْنَا الْخِطَابَ* "Onun hükümlerliğini (mülkünü) kuvvetlendirmiş, ona hikmet ve hakla bâtlı ayıran söz (hüküm verme) yeteneği verdik."^[92] Bu âyette Hız. Dâvûd'a güçlü mülkün yanında hikmet ve "ayırt edici" konuşma özelliğinin de verildiği beyan edilmiştir. Âyette geçen *وَفَضَّلْنَا الْخِطَابَ* (faslu'l-hitâb) tabiri, Hız. Dâvûd'un mülkü üzerinden yönetimlere verilen bir mesajdır. Zemahşerî, "faslu'l-hitâb" tabirinin; "sahih ile fesâd, hak ile bâtlı birbirinden ayıran, kaza (yargı), hükümet, istişâre ve mülkün yönetiminde tedbir alma gibi hususlarda" elzem olan konuşma ve karar verme yetenek ve ahlâkı olduğunu ifade etmiştir.^[93]

Neml sûresinde Hız. Dâvûd'a ilim verildiği bildirilmiştir.^[94] Sâd sûresindeki bu âyette de hikmet ve faslu'l-hitâb verildiği haber verilmiştir. Sebe' sûresinde ise Hız. Dâvûd'a dağların boyun eğdirildiği ve kendisine demiri işleme yeteneği verildiği beyan edilmiştir. "Andolsun Dâvûd'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. «Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin» dedik. Ona demiri yumuşattık."^[95] Kur'ân-ı Kerîm'de, Hız. Dâvûd'un şahsında zikredilen kitap, hikmet ve demir örgüsü, Hadîd sûresinde genel manada gündeme getirilmiştir. "Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adâleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."^[96] Gerek Hız. Dâvûd kıssasında gerekse bu âyette kitap, hikmet ve demirin art arda zikredilmesinin yönetimlerin üzerine oturduğu temel esaslara bir işaret olduğu söylenebilir. Yani mülk/devlet;

[89] Beğavî, *Meâlimu't-Tenzîl*, 1/340.

[90] İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs* (Kahire: , Dâr'u İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyyi, 1983), 2/298.

[91] Sâd 38/17.

[92] Sâd 38/20.

[93] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/80; Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî, *Medâriku't-tenzil ve hakâiku't-te'vil* (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 3/148.

[94] en-Neml 27/15.

[95] Sebe' 34/10.

[96] el-Hadîd 57/25.

kitap (bilgi), mizan (adâlet) ve demir (güç) üzerine durur mesajı verilmektedir. Hz. Dâvûd'a verilen şeylerden yola çıkılırsa, bir mülkün/devletin güçlü olmasının yolu, O'nu yönetenlerin; ilim, hikmet, güç ve bunlardan istifade etme yeteneği olan temyiz melekesine haiz olmaları gerektiğine işaretler vardır demek mümkündür.

Kur'ân-ı Kerîm, Dâvûd peygamberin kıssasını hem onun şahsî ahlâkı ve ibadetleri hem de devlet mülkünü yönetim ilkeleri üzerinden aktarmıştır. Kur'ân, kıssanın detaylarını vermeden direkt vereceği mesaja odaklanarak^[97] Mekke'de ekonomik ve siyasî gücü elinde tutanlara kuvvetli mesajlar vermiştir. Bu mesajlarda Hz. Dâvûd gibi güçlü bir hükümdarın mülkü yönetim tarzı, adil olması ve hevasına uymaması gibi temel konular zikredilerek Mekke'nin ileri gelenlerine ve sonraki nesillere gerekli uyarılar yapılmıştır.

6. Hz. Süleymân ve Büyük Mülkü

Kur'ân-ı Kerîm'de mülk ile anılan peygamberlerden birisi de babası Hz. Dâvûd'a mirasçı olan Süleymân b. Dâvûd'dur.^[98] Hz. Süleymân mülkü yönetme ahlâkı ve sahip olduğu kuvvetli ilim ile darb-ı mesel olmuş bir şahsiyettir. İsmi Kur'ân-ı Kerîm'de toplam on yedi yerde zikredilir.^[99] Yahudilik ve Hristiyanlıkta sadece kral, İslam'da ise hem hükümdar hem de peygamber kabul edilir.^[100] Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Süleymân hem bir peygamber hem de hükümdar olarak övülmüş^[101] ve O'nun Allah'a kulluğu ve insanlara idareciliği sonraki nesillere örnek gösterilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Süleymân'ın temel iki yönüne dikkat çekilmiştir. Birincisi onun gönderilmiş bir elçi olması diğeri ise kendisine mülk ve saltanat verilen bir hükümdar olmasıdır. Bir peygamber olarak kendisine büyük bir ilim,^[102] hikmet^[103] ve Allah'a yakınlık ile güzel akıbet verilmiştir.^[104] Bir hükümdar olarak ise diğer hükümdarlara nasip olmamış/olmayacak^[105] çok özel bir mülk ve devlet verilmiştir.

[97] İdris Şengül, "Kıssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara, 2002), 25/498-501.

[98] en-Neml, 27/16.

[99] Abdalbâkî, "Süleyman", *el-Mu'cem*.

[100] Ömer Faruk Harman, "Süleymân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 38/56-60.

[101] Sâd 38/30.

[102] en-Neml 27/15.

[103] el-Enbiyâ 21/79.

[104] Sâd 38/40.

[105] Sâd 38/35.

Hız. Süleymân'ın yönettiği ülkeye ve güce bizatihi Kur'ân-ı Kerîm'de "mülk" olarak işaret edilmiştir. *وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ* "Süleymân'ın hü-kümranlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tabi oldular."^[106] Hız. Süleymân'ın mülkü tarihte görülen diğer meliklerin mülkünden bazı farklı özellikler taşımaktadır. Kuşların ve diğer canlıların dilinin öğretilmesi,^[107] rüzgârın emrine verilmesi,^[108] babasına verilen demiri işleme bilgisinin üstüne bakırı da işleme bilgisinin öğretilmesi,^[109] cinlerin ve şeytanların kendisine itaat ederek onun için çalışması,^[110] çevre ülkelerin krallarını ilim ve hikmetiyle kolayca etkilemesi ve onların gönüllü olarak ona itaat etmesi (Sebe' kraliçesi örneği),^[111] mülkünün gerçek bilgi ve hikmete dayanması (sihirle uğraşmadığı),^[112] esasına dayanmış bir vaziyette vefat etmesi ve cinlerin bastonu kurt yiyip düşünceye kadar ölümünü fark etmemeleri^[113] gibi olaylar onun mülkünü ve hükümranlığını çok özel ve görkemli yapmıştır. Ona bu görkemli mülk ve hükümranlık, Sâd sûresinde haber verildiği gibi duasının karşılığı olarak verilmiştir.^[114]

Gerçekten çok görkemli bir mülkün sahibi olan Hız. Süleymân, bu gücünden ve mülkünün kendine has özelliklerinden dolayı tartışma konusu olmuştur. Özellikle, rüzgârın emrine verilmesi, cinlerin ve şeytanların istihdamı, Bel-kıs'ın tahtının yanındaki bir bilgin tarafından göz açıp kapayıncaya kadar onun sarayına getirilmesinin mahiyeti gibi hususlar onun mülkü hakkında birçok farklı yorum üretilmesine neden olmuştur.

Hız. Süleymân'ın mülküne has bu özellikler, önceki zaman dilimlerinde olduğu gibi günümüzde de farklı bakış açılarının etkisinde tartışılmaya devam etmektedir.^[115] Kur'ân'da bu hususlarda verilen bilgiler her ne kadar yoruma açık olsa da âyetlerin haber verdiği olayların gerçekleştiği kesindir. Bu hususta takınılacak tavır, kanaatimizce tefsir usulünün şartlarına uyan

[106] el-Bakara 2/102.

[107] en-Neml 27/16.

[108] Sâd 38/36.

[109] Sebe' 34/12.

[110] Sebe' 34/13.

[111] en-Neml, 27/44. Bkz. Kitabı-ı Mukaddes (Erişim 25 Nisan 2023), Tarihler, 8/3-4. (Hız. Süley-mân sadece bir defa savaş yapmış ve krallığın kuzeydoğusunda barışı hâkim kılmak için gerekli olan Hamat-Sova şehirlerini almıştır.)

[112] el-Bakara 2/102.

[113] Sebe' 34/14.

[114] Sâd 38/35.

[115] "Bugün maddî ilimlerle tam izah edilemeyen birçok Kur'ânî ve özellikle kıssalarla ilgili haber, gelecekte ilmin inkişafı ile daha iyi anlaşılabilmesi muhtemel bir gerçektir." Şengül, "Kıssa", 25/109.

farklı yorumlara çok sert tavırlar takınmamak gerektiği gibi salt kendi algı düzeyinden bakarak âyetlerde ifade edilen şeyleri mümkün görmemek de doğru bir tavır değildir. Zira insan, potansiyelinin sınırlı olması hasebiyle her şeyin iç yüzüne bütünüyle vakıf olmaktan acizdir. Günümüzde ulaşılan yüksek teknoloji de dahil olmak üzere insanın evrenin işleyişi ile ilgili her bilgiye ve yasaya ulaşması mümkün gözükmemektedir. Bu gerçek, olayların sadece bizim bildiğimiz yasalar ve bilgi düzeyleri bağlamında değerlendirilmemesi gerektiğini zorunlu kılmaktadır. Mesela şu âyet, olay veya olguların iki yönünün olduğundan bahsetmektedir. *“Onlar dünya hayatının sadece dış (görünüşi) nü bilirler (gerçeğinden ve içyüzünden habersizdirler). Ahiretten ise (daha da) gafildirler.”*^[116] Bu âyetin işaret ettiği gibi insanlar henüz bilginin sadece zahir yönüne (kısmen) sahiptirler. İnsanoğlunun hem fizik hem de metafizik âlemde henüz ulaşamadığı sınırsız bilgi ve durum vardır.^[117] Şengül’ün de dediği gibi “Kur’ân kıssalarında, normalde insanın muttali olması imkânsız olan boyutlarda olaylar anlatılıp haber verilmektedir.”^[118] Fakat Allah, dilediği kimseye dilediği mülkü ve imkânları vererek bizim için imkânsız olan şeyleri mümkün kılabilir.

Ayrıca Yüce Allah, yeryüzü mülkünü insanlara müsahhar kılmasının gereği olarak kullarından bazılarını mülkten dilediği kadar imkân verebilir. Hz. Süleymân’a verilen; hayvanların dilini anlaması, madenleri işleme bilgisi, rüzgarların emrine verilmesi, şeytanlara ve cinlere hâkim olması hilafet ve nübüvvet görevinin tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Bu sebeple Hz. Süleymân’a verilen özel imkânların gerçeğine vâkıf olamamak onları mecralarından saptırarak yorumlamayı veya inkâr etmeyi de gerekli kılmaz. Ayrıca Hz. Süleymân’a verilen özel şeyleri inkâr etmek veya çok aykırı noktalarda yorumlamak yerine arka planını araştırmak insanlığa hiç tahmin etmediği imkânların kapısını açabilir. Zira “ilim, tabi kuvvetleri kullanmaya giden bir yoldur”^[119] denmiştir.

Hz. Süleymân’ın mülküne has imkânların mahiyetini anlamak önemli olmakla birlikte asıl mesele, bu büyük peygamberin ve kuvvetli hükümdarın tesis ettiği mülk ve yönetim anlayışını anlamak ve hâkim kılmaktır. Hz. Süleymân özel nimetlerle donanmış bu görkemli mülkü adâlet ve merhametle yönetmiş, kendisini mülkün mutlak sahibi ve sorgulanamaz bir hükümrânı olarak görmemiştir. O, kendisine verilen her imkânı Allah’ın bir

[116] Rûm, 30/7.

[117] “Artık gördüğünüz ve görmediğiniz şeylere yemin ederim ki.” el-Hâkka, 69/38-39.

[118] Şengül, “Kıssa”, 184.

[119] Muhammed Tahir b. Muhammed İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru’t-Tûnûsiyye li’n-Neşr, 1984), 19/271.

fazlı ve keremi olarak değerlendirmiş ve bu nimetlerin kendisinin imtihanı olduğunu sürekli ifade etmiştir.

7. Hz. Muhammed (sas) ve Mülk

Kur’ân-ı Kerîm’de iyi ve kötü örnekleriyle anlatılan kıssalar, vahyin indiği dönem ve sonraki nesiller için çok önemli mesajlar içermektedir. Çünkü Kur’ân kıssalarında, insanlığın her döneminde problem olan temel konular ön plana çıkarılmıştır. Bu problemler, sadece geçmişin sorunları olmayıp günümüzün ve geleceğin de sorunlarıdır. Bu sorunların en büyüklerinden birisi de mülk problemidir. Gerek yönetim bağlamındaki mülkün gerekse maddî menfaatler bağlamındaki mülkün idaresinin iyi ve seçkin örnekleri kendilerine mülk verilen peygamberler ve sâlih şahıslar üzerinden aktarılmıştır.

Risâlet görevinin yaklaşık on üç yılını Mekke’de geçiren Hz. Peygamber (sas), milâdî altı yüz yirmi iki yılında Medîne’ye hicretinden sonra Medîne toplumunun lideri olmuştur. Özellikle Medîne Vesikası antlaşmasından sonra Hz. Peygamber, “ taraflar arasındaki anlaşmazlıklarda son yargı mercii ve ordu kumandanı” olarak hem Müslümanların hem de gayr-i müslimlerin üzerinde anlaştıkları konfederasyon bir devletin^[120] siyasî lideri konumuna geçmiştir.^[121] Hz. Peygamber’in Medîne dönemi, Mekke döneminden devlet başkanlığı görevini de üstlenmesi hasebiyle devlet mülkünü idare ettiği dönem olarak da değerlendirilebilir. Yani bu dönemde Hz. Peygamber, nübüvvet görevinin yanı sıra devlet mülkünü de fiili olarak idare etmiştir.

Hz. Peygamber (sas), muhteşem ahlâkının^[122] en yüce örneklerini devlet başkanlığı görevinde de ortaya koymuştur. Mekke’de risâletin başlamasıyla hem kendi mal varlığını hem yakın dostlarının mal varlığını^[123] yoksul ve kimsesizler için harcayan Hz. Peygamber, Medîne’ye hiçbir servet getirmemiştir. Medîne’de uhdesine almış olduğu devlet yönetiminden de maddî olarak hiçbir kazanç sağlamamıştır. Rivayetlere göre Saba rüzgarlarından daha cömert olan^[124] Hz. Peygamber, alışlagelmiş devlet başkanları ve mülk sahiplerinin yaşam tarzından çok çok farklı bir yaşantı sürmüştür. Devlet başkanlığını, topluma hizmet makamı görmüş, hiçbir zaman bir kral olmaya

[120] M. Hanefî Palabıyık, *Hz. Peygamber’in Devlet Kurma Faaliyeti* (İstanbul: Siyer Yay, 2015), 7-37.

[121] Mustafa Özkan, “Medîne Vesikası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), Ek 2/212-217.

[122] el-Kalem 68/4.

[123] Ebû'l-A'lâ Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, çev. Ahmed Asrar (İstanbul: Pınar Yay, 1992), 3/233.

[124] Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Abdullah b. Muhammed et-Taberî, *Hulâsâtu siyeri seyyidi'l-beşer*, thk. Talâl b. Cemil er-Rufai (Mekketu'l-Mukerreme: Mektebetu Nuzzâri Mustafa el-Bâz, 1997), 1/73.

heveslenmemiştir. Kendisinin karşısına gelen bir yoksul, onun heybet ve vakarından etkilenip titremeye başlayınca o, “*Ey adam korkup titreme. Ben bir melik/Kral değilim. Ben Kureys’ten kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum.*”^[125] diyerek, insanlara şeref ve asaletin güç ve servette değil, güzel ahlâk ve tevazuda olduğunu göstermiştir.^[126] Hz. Peygamber, yönetim makamının hizmet alma değil hizmet verme makamı olduğunu *سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ* “Bir kavmin efendisi onlara hizmet edendir.”^[127] vecizesiyle ifade ederek bütün yöneticilere derin bir mesaj vermiştir.

Yukarıda zikredilen hadiste de görüldüğü gibi Hz. Peygamber (sas), Medîne toplumunu idare ederken de kendisini “melik” olarak nitelendirmemiştir. O, kendisinin bir melik olmadığını ifade ederek yönetim tavrının korkutma ve baskı yerine anlama, değer verme ve insanlara saygı duyma odaklı olduğunu ifade etmiştir. Yine bu bağlamda Ebû Hüreyre’den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber, “Allah’ın en sevmediği isim ‘meliku’l-mulûk’ (meliklerin meliki) ismidir. Zira Allah’tan başka mâlik yoktur.”^[128] buyurmuşlardır. Hz. Peygamber’in “meliku’l-mulûk” (kralların kralı) gibi ifadelerden hoşlanmamasının nedeni, bu tür ifadelerin mülkün hakikatine ters düşmesidir. Zira Hz. Peygamber, herkesten çok daha iyi biliyordu ki hiçbir insanın böyle bir gücü yoktur. Dolayısı ile bu tür kutsama, yüceltme ve kibir belirten ifadeler ancak kendini kaybetmiş meliklerde ve onların sadık çevrelerinde görülen yanlış anlayışlardır.

Hz. Peygamber toplumu yönetirken şatafat, gösteriş, öne çıkma, seçkinleşme gibi davranışlar yerine, adalet, merhamet, şefkat ve insanları sıkıntıya sokmama anlayışını uygulamış ve insanları bu anlayış üzere eğitmiştir. Onun bu yüksek ahlâkı bir duasında şöyle yer almıştır. “Allah’ım! ümmetimin yönetimini üstlenip de onları sıkıntı ve meşakkate düşürene sen de sıkıntı ver; Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara kolaylık gösterenlere sen de kolaylık göster.”^[129] Hz. Peygamber bu duasında “yönetim mülkünün” insanlara sıkıntı ve baskı için kullanılmasının lanete sebep olacağına dair mesaj da vermiştir.

Hz. Peygamber’in (sas) dünya mülküne yaklaşımı risâletin son yıllarında kendisine mektup yazan peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetülkezzâb’a verdiği cevâbî mektupta öğretici bir nebevî mesaj olarak çok önemli bir

[125] Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce* (Dâru İhyâi’l-Kutubi’l-Arabiyye, ts.), 2/1100.

[126] Taberî, *Hulâsâtu Siyer*, 1/84.

[127] Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdulmelik el-Kuşeyrî, *Letâifu’l-işârât (Tefsîru’l-Kuşeyrî)*, thk. İbrâhîm el-Besyûnî (Mısır: el-Heyetü’l-Mısriyyetü’l-Âmme li’l-Kuttâb, ts.), 2/281.

[128] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi ‘u’s-sahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422). “Edeb”, 114.

[129] Ebu’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmi ‘u’s-sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, ed. M. Fuâd Abdülbâkî (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56), “İmâre”, 19.

hatırlatma içermektedir. Rivayete göre kendisini peygamber ilan eden Müseyli-metülkezzâb, Hz. Peygamber'e bir mektup yazmış ve "Arzın yarısının kendisine diğer yarısının da Hz. Peygamber'e ait olduğunu" mektubunda belirtmiştir. Hz. Peygamber ise Müseyli-metülkezzâb'a yazdığı cevabî mektubunda, arzın bütünüyle Allah'a ait olduğunu ne kendisinin ne de Museylime'nin yeryüzü mülkünün sahibi olamayacağını bildirmiştir.^[130] Bu rivayette görüldüğü üzere risâlet görevini ve toplum liderliğini yeryüzünün mülkünü ele geçirmek için bir fırsat gören sahte peygamberle gerçek resul ve lider olan Hz. Peygamber'in mülke yaklaşım davranışları bambaşkadır. Müseyli-metülkezzâb, olmayan sözde risâlet görevi ile yeryüzü mülkünün sahibi olmak isterken hakiki resul yeryüzü mülkünün Allah'a ait olduğunu bildirmiştir.

Hz. Peygamber mülkün bütünüyle Allah'a ait olduğu gerçeğini dualarında da sık sık vurgulamıştır. Ümmü Hâni'den gelen bir rivayete göre Resûlullah (sas) kendisine *لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ*, "Allah'tan başka ilah yoktur. Allah tektir ve ortağı yoktur. Mülk ve hamd O'na aittir. O her şeye kadirdir."^[131] zikirini öğretmiştir. Bir başka rivayete göre bu zikir, Hz. Peygamber'in Arafat vakfesinde en çok yapmış olduğu zikirdir. Abdullah b. Ömer'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber'in yapmış olduğu savaşların nedeni de hakikatin ve tevhidin hâkim olması için olup asla mal mülk elde etme mücadelesi değildir. Hz. Peygamber kendisine mülk edinmek için mücadele etmediği gibi kavmini mülkün sahibi yapmak için de mücadele etmemiştir. Bazı hadis kaynaklarında yer bulan "Mülk Kureyş'indir" sözü^[132] ise peygamber sonrası siyasî mücadelelerde haklı çıkmak için ortaya atılmış gözükmektedir.

Toplam yirmi üç yıl peygamberlik, bu yirmi üç yılın son on yıllık döneminde de devlet başkanlığı görevini ifa eden Hz. Peygamber, vefat ettiği zaman arkasında hiçbir servet bırakmamıştır. Hz. Aişe bu durumla ilgili şöyle demiştir. *لَا، وَاللَّهِ «مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَلَا شَاةً وَلَا بَعِيرًا وَلَا عَبْدًا وَلَا أَمَةً»* "Vallahî, Allah'ın peygamberi miras olarak; altın, gümüş, koyun, deve, erkek veya kadın köle hiçbir şey bırakmamıştır." Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber'in ölümünden sonra kendisine ait olan özel silahı, binek olarak kullandığı beyaz bir katır ve sadaka olarak bağışladığı bir toprak parçasından başka bir şey bırakmamıştır.^[133]

[130] Abdülmelik b. Eyyub İbn Hişam, *es-Sîratu'n-nebeviyye*, thk. Mustafa Saka ve diğerleri (Mısır: Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihî, 1955), 2/601.

[131] Ma'mer b. Ebi Amr Râşid el-Ezdî, *el-Câmi'*, thk. Habîburrahmân el-'Azâmî (Pakistan: el-Mec-lisu'l-İlmî, ts.), 11/295.

[132] Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 2/58.

[133] Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd el-Basrî et-Tayâlisî, *Musnedu't-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî (Mısır: Dâru Hicr, 1999), 3/145.

Risâlet görevinden önce maddî durumu iyi olan Hz. Peygamber, nübüvvet ve devlet başkanlığı görevinden sonra varlığına varlık katmadığı gibi mevcut maddî varlıklarını da Allah rızası için elden çıkararak harcamıştır. Kendisi kamu mülküne riayet konusunda son derece hassas olduğu gibi kendisine iman eden Müslümanları da aynı hassasiyet ile yetiştirmiştir. Bir hadislerinde “Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kimse, kendisine verilmeden önce kamu malından bir gömleği bile elde etmesin.”^[134] buyurarak kamu mülküne riâyetin ne kadar ciddi bir durum olduğunu belirtmiştir. O her yönüyle olduğu gibi bu yönüyle de mülkü idare eden/edecek olan toplum liderlerine en güzel örnek olmuştur.

Sonuç

Mülk kavramı Kur’ân’ı-Kerîm’de en yoğun işlenen konulardan birisi olup bir yönden Allah’ın evrene hakimiyetini ifade ederken diğer yönden insanların dünya hayatında inşa ettikleri yönetim mekanizmalarına işaret eder. Özellikle güçlü hükümdarların yönettiği büyük yönetim yapıları mülk olarak isimlendirilmiş ve bu mülkü yönetenlere de Melik denmiştir.

Kur’ân’ı-Kerîm’de hem sâlih insanların hem de fâcir insanların yönetim ve servet mülküne sahip olma ve yönetme davranışlarına yoğun yer verilmiştir. Bu bağlamda Firavun, Nemrut ve Kârûn gibi olumsuz figürler eleştiri konusu yapılırken kendilerine mülk verildiği açık olarak zikredilen peygamberler ve sâlih kimseler model şahsiyet olarak tanıtılmıştır. Bu anlatılarda gerek Kur’ân’ın ilk muhatabı Araplara gerekse sonraki nesillere mülkün gerçek sahibinin Allah olduğu sürekli hatırlatılmış ve ellerine büyük servet ve yönetim gücünü geçirenlerin şımarmamalarına dönük kuvvetli mesajlar verilmiştir. Ayrıca tarihte kendilerine mülk verilen peygamberlerin ve Belkıs, Zülkarneyn ve Tâlût gibi şahsiyetlerin mülkü adalet, liyakat ve emanet bilinci ile idare etmeleri örnek gösterilerek ellerine güç geçiren herkesin yoldan çıkmadığı ve kulluk pozisyonunu unutmadığı da hatırlatılmıştır.

İnsan ve mülk ilişkisi bağlamında Kur’ân’ın hem olumsuz figürler hem de olumlu şahsiyetler üzerinden vermek istediği genel mesaj ise Allah’ın evrene hakimiyetinin mutlak olduğu ve kim olursa olsun herkesin ve her şeyin gerçek ve mutlak sahibinin O olduğunun unutulmaması mesajıdır. Zira insanlar bu gerçeği unuttuklarında yoldan çıkmakta ve derin bir sapkınlığa düşmektedirler. Özellikle ellerine büyük güç ve servet geçiren kimselerde bu durum daha fazla gözükmektedir. Bu tür kimseler sahip oldukları büyük

[134] Süleymân b. el-Eş’as es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sunenu Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asrî, ts.), “Nikah”, 2159.

imkanlara güvenerek azgınlaşmakta ve iflah olmaz hastalıklara duçar olmaktadır. Kapıldıkları kibir ve bencillik hastalığı onları hakikate karşı kibirli yapmakta ve kul olduklarını unutturmaktadır. Bu kimseler Firavun örneğinde olduğu gibi kendilerinin insanların ilâhı ve rabbi olduğunu iddia edecek kadar ileri gidebilmektedirler.

Mülk ve servet sahibi peygamberler ise mülkü Allah'ın rızasına göre yönetmişler, mülkün sahibinin Allah olduğunu sürekli zikretmişler ve Allah'ın kullarını kendilerinin kulu gibi görmemişlerdir. Onların bu güzel davranışları Kur'an'da zikredilerek çağlar üstü mesaj olarak kıyamet gününe kadar örnek gösterilmiştir.

Kaynakça

- Abdübâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemü'l-müfrehes*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1996.
- Akyüz, Vecdi. *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*. İstanbul, 1998.
- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd. *Meâlîmu't-tenzîl fi tefsîri'l-Kur'an*. thk. Abdurrezzâk el-Mehdi. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1999.
- Bereketî, Muhammed Amîm el-İhsan. *et-Ta'rifâtü'l-fikhiyye*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. *es-Sihâh: tâcu'l-lüga ve sıhâhu'l-Arabiyye*. thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 4. Basım, 1987.
- Derveze, İzzet. *et-Tefsîru'l-hadîs*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabî, 1983.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sunenu Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asrî, ts.
- Harman, Ömer Faruk. "Dâvûd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994. 9/21-24.
- Harman, Ömer Faruk. "Süleymân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/56-60. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Harman, Ömer Faruk. "Yûsuf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013. 44/1-5.
- İsfehânî, Râğîb. *el-Mufredât fi ğarîbi'l Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2001.
- İbn Âşûr, Muhammed Tahir b. Muhammed. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tûnûsiyye li'n-Neşr, 1984.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hasan Ahmed. *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*. Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Hişâm, Abdulmelik b. Eyyub. *es-Sîratu'n-nebeviyye*. thk. Mustafa Saka ve diğerleri. Mısır: Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihî, 2. Basım, 1955.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, ts.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.
- Kırca, Celal. "Ahsenu'l-Kasas". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989. 2/178.

- Kirmânî, Mahmud b. Hamza b. Nasr Ebu'l-Kasım Burhanettin. *Ġarâibu't-tefsîr ve acâibu't-te'vîl*. Cidde: Dâru'l-Kible li's-Sekâfet'il-İslamiyye, ts.
- Kuşeyrî, Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdulmelik. *Letâifu'l-işârât (Tefsîru'l-Kuşeyrî)*. thk. İbrâhîm el-Besyûnî. Mısır: el-Heyetû'l-Mısıriyyetû'l-Âmme li'l-Kuttâb, ts.
- Kutub, Seyyid. *Fî-Zilâli'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru's-Şurûk, ts.
- Ma'mer b. Ebî Amr Râşid el-Ezdî. *el-Câmi'*. thk. Habîburrahmân el-'Azâmî. Pakistan: el-Meclisu'l-İlmî, ts.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmud es-Semerkandî. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. thk. Bekir Topaloğlu. İstanbul: Dâru'l-Mizân, 2007.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ. *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*. çev. Ahmed Asrar. İstanbul: Pınar Yay, 3. Basım, 1992.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayani ve diğerleri. İstanbul: İnsan Yay., 1991.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. ed. M. Fuâd Abdülbâkî. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.
- Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud. *Medâriku't-tenzil ve hakâiku't-te'vîl*. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Özkan, Mustafa. "Medîne Vesikası". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019, Ek2/212-215.
- Palabıyık, M. Hanefi. *Hz. Peygamber'in Devlet Kurma Faaliyeti*. İstanbul: Siyer Yay, 2015.
- Râzî, Fahrreddin. *Mefâtîhu'l-ğayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1999.
- Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed. *Bahru'l-Ulûm*, ts.
- Şengül, İdris. "Kıssa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, 25/498-500.
- Taberî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Abdullah b. Muhammed. *Hulâsâtu siyeri seyyidi'l-beşer*. thk. Talâl b. Cemil er-Rufâi. Mekketu'l-Mukerreme: Mektebetu Nuzzâri Mustafa el-Bâz, 1997.
- Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Bağdâdî. *Câmiu'l-beyân an te'vîli' âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî. Dâru Hicrî li't-Tıbbâ ve'n-Neşr ve't- Tevzi' ve'l-İlan, 2001.
- Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Bağdâdî. *Târîhu't-Taberî (Târîhu'r-rusul ve'l-muluk*. Beyrut, Dâru't-Turâs, ts.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd el-Basrî. *Musned'u Tayâlisî*. thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Turkî. Mısır: Dâru Hicr, 1999.
- Zemahşerî, Mahmud b. Ömer b. Ahmed. *el-Keşşâf an hakâik-i gavâmîdî't-tenzil ve uyûni'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vîl*. thk. Muhammed Bâsil Uyûnu's-Sevd., Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 3. Basım, ts.
- Zemahşerî, Mahmud b. Ömer b. Ahmed. *Esâsu'l-belâğa*. thk. Muhammed Bâsil Uyûn es-Sevd. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

